

ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ
ΟΡΘΟΥΛΙΑΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

Τη δεκαετία του 1860, όταν ξεσπάει ο Αμερικανικός Εμφύλιος με βασικό διακύβευμα το ρατσιστικό δουλεμπόριο, η Βόρεια Αμερική έχει ήδη μετατραπεί σε ένα άνευ προηγουμένου πολιτισμικό κωνευτήρι. Ούτως ή άλλως, η μετακίνηση πληθυσμών προς τον «Νέο Κόσμο» (άλλοτε βίαια και άλλοτε εκούσια) και ο πολυεθνικός εποικισμός και αποικισμός αποτελεί μια σταθερά που ξεκινά από τον 16ο αιώνα και καθορίζει την ιστορία της ηπείρου. Επί της ουσίας, η προεδρική πλέον μετά τον Εμφύλιο συνομοσπονδία πολιτειών, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, αποτελεί μικρογραφία της Υφληίου: μία «επιτυχημένη Βαβέλ». Όπως είναι φυσικό, ένας ανεπανάλιπτος συγκρητισμός κυριαρχεί και στη μουσική πραγματικότητα. Η γένεση, δε, της δισκογραφίας οικοδομεί μια συνθήκη που ευνοεί τις συνομιλίες και τις ωριμώσεις μεταξύ των αναριθμητών εθνοπολιτισμικών ομάδων που συνθέτουν τον πληθυσμό. Οι διεργασίες αυτές θα οδηγήσουν στην ανανοηματοδότηση, επικαιροποίηση και ανανέωση παλαιών μουσικών τάσεων που φθάνουν στις Ηνωμένες Πολιτείες και, ταυτόχρονα, στην εξαγωγή τους εκ νέου προς τους «παλαιούς κόσμους», συστήνοντας με αυτόν τον τρόπο ένα μοναδικά πολυεπίπεδο δίκτυο. Το μνημειώδες, πλέον, πολύτομο έργο του Richard Spottswood, με τίτλο «Ethnic Music on Records» αντικατοπτρίζει με γλαφυρό τρόπο την εξαιρετικά μεγάλη δισκογραφική παραγωγή των ΗΠΑ.

Εντός αυτής της συνθήκης συναντάμε και ελληνική μουσική δραστηριότητα, η οποία μπορεί να χωριστεί σε τρεις κατηγορίες: Ταξίδια-περιοδείες Ελλήνων που ξεκινούν κυρίως από την Αθήνα. Μένουν στην Αμερική για μικρά ή μεγάλα διαστήματα, όπου δίνουν συναυλίες και, ενίοτε, ηχογραφούν οι ίδιοι, ή εμπνέουν τους μονίμως εγκατεστημένους εκεί Έλληνες μουσικούς να ηχογραφήσουν έργα τους. Έλληνες μετανάστες, οι οποίοι εγκαθίστανται μόνιμα στην Αμερική. Ορισμένοι από αυτούς παρουσιάζουν έντονη δραστηριότητα και παίζουν σημαντικό ρόλο στα ρεπερτόρια που δισκογραφούνται εκεί ή, ακόμη, ιδρύουν και μικρές δικές τους εταιρείες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ελληνόφωνη δισκογραφική παραγωγή στην Αμερική δεν έχει μελετηθεί μέχρι τώρα. Ο όγκος των ηχογραφώσεων, δε, είναι εξαιρετικά μεγάλος και η ποικιλία που παρουσιάζει οδηγεί στην επανεξέταση μιας σειράς ζητημάτων που αφορούν γενικά την ελληνόφωνη μουσική: ποιο το ρεπερτόριο, ποια η αισθητική του συγκρότησης, ποιο το οργανολόγιο, ποιες οι υφολογικές πρακτικές. Η ιδέα που έχουμε σχηματίσει γύρω από την ελληνική μουσική αφορά σχεδόν αποκλειστικά τη δισκογραφική παραγωγή των Αθηνών και λιγότερο αυτό της Κωνσταντινούπολης. Τα άλλα κέντρα ηχογραφήσεων, όπως η Νέα Υόρκη, το Σικάγο, η Αλεξάνδρεια, το Κάιρο, η Θεσσαλονίκη και η Σμύρνη, δεν έχουν ακόμη

Καρτ-ποστάλ που απεικονίζει την "Chinatown", στην Νέα Υόρκη, και κυκλοφόρησε μεταξύ 1907-1909 (Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη)

εξεταστεί. Διασκευές αμερικανικών τραγουδιών στα ελληνικά, οι οποίες ηχογραφούνται είτε εκεί από Έλληνες πρωταγωνιστές, είτε στην Αθήνα. Οι ιστορίες που κρύβονται πίσω από τις ηχογραφήσεις παρουσιάζουν το δικό τους ενδιαφέρον, όπως στην περίπτωση του τραγουδιού με τίτλο «Ελευθερία», το οποίο ηχογράφησε η μετανάστρια Μαρίκα Παπαγίκα, τον Ιούλιο του 1919. Οι στίχοι έχουν πατριωτικό περιεχόμενο και αναφέρονται σε γεγονότα που συνέβησαν κατά την περίοδο 1918-1919. Συγκεκριμένα, αναφέρονται στο θωρηκτό Αβέρωφ και στην πορεία του στον Βόσπορο τον Νοέμβριο του 1918, αλλά και στη Μικρασιατική Εκστρατεία και την απόβαση των ελληνικών στρατών στη Σμύρνη, τον Μάιο του 1919. Το τραγούδι, όμως, αποτελεί διασκευή του αμερικανικού πατριωτικού τραγουδιού με τίτλο «Over there», που έγραψε ο George Cohan. Πρωτοηχογραφήθηκε το 1917, υψώνοντας το ηθικό του αμερικανικού στρατού, ο οποίος έμπαινε στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Εργαζόμενοι στα πλοία

Στο παρόν άρθρο θα ασχοληθούμε με δύο ταξίδια που πραγματοποιήσαν μουσικοί, οι οποίοι πρωταγωνίστησαν, αρχικά, στα μουσικά της Σμύρνης και, αργότερα, απέκτησαν θέσεις-κλειδιά στη συνθήκη των Αθηνών. Στην ψηφιακή βάση δεδομένων του The Statue of Liberty - Ellis Island Foundation εντοπίζουμε δύο λίστες επιβατών. Η πρώτη αφορά το ταξίδι που πραγματοποίησε το πλοίο Byron, που ξεκίνησε στις 19 Απριλίου του 1935 από τον Πειραιά και έφτασε στις 5 Μαΐου στη Νέα Υόρκη. Η δεύτερη αφορά το ταξίδι του ίδιου πλοίου που ξεκινάει αυτή τη φορά την 1η Ιουνίου και φθάνει στην Αμερική στις 18 Ιουνίου. Το πλοίο πραγματοποιεί το ταξίδι Χάιφα - Πειραιάς - Νέα Υόρκη, ενώ η πρώτη του ονομασία ήταν King Constantine. Στην πρώτη λίστα συναντάμε τα εξής ονόματα, οι οποίοι εργάζονται ως

μας έδωσαν συναυλία για τα πολυάριθμα μέλη της ελληνικής κοινότητας, το βράδυ της Δευτέρας 6 Μαΐου, στο Palm Garden. Στην εφημερίδα της ομογένειας «Εθνικός Κήρυξ», διαβάζουμε τα διαφημιστικά αυτής της εκδήλωσης, τα οποία ξεκινούν να δημοσιεύονται μέρες πριν από την άφιξη του Βύρων. Στις 8 Μαΐου, δύο ημέρες μετά το πολυδιαφημισμένο γεγονός, ένα εκτενές άρθρο του Δ. Χριστοφορίδη, στην ίδια εφημερίδα, πλέκει το εγκώμιο τόσο της ορχήστρας του Βύρων, όσο και των Ελλήνων καλλιτεχνών που εδρεύαν στην Αμερική και συμμετείχαν στην εν λόγω εκδήλωση.

«Η ζωή της Ελλάδος, όπως αναπαριστάται με τα τραγούδια της, τα αγροτικά και αστικά, τις καντάδες και τα μανδολίνα και τις κιθάρες, όπως τη διερχνέουσαν τα μέλη της Μανδολινάτας του "Βύρωνος", άρχισαν σαν ένας ονειρικός μπάτς από τα ακρογιάλια και τα βουνά της Ελλάδος, από τους δρόμους και τις ταβέρνες των πόλεων και των χωριών, από τους μαχαλάδες και τις γειτονιές, από την ατμόσφαιρα του βουνού και της θαλάσσης. Και ο μπάτς αυτός των μελωδιών και των αρμονιών της ελληνικής ζωής ταξιδεύει με τις απόκοσμες γοητείες του με το καράβι μας τον "Βύρωνα". Τι ευτυχής σύμπτωσης ταξιδιού ελληνικών μελωδιών με το καράβι που είναι φερώνυμο του εξημεντού της ευμορφιάς της ελληνικής! Και τα μανδολίνα και οι κιθάρες και οι τραγουδιστές μας φέρνουν, απ' ευθείας και χωρίς διακοπή, ολόκληρη την Ελλάδα μέσα στη Ν. Υόρκη. Η μανδολινάτα του «Βύρωνος» μπορεί να παραβληθεί με ένα ηλεκτροψυχικόν σύρμα, του οποίου η μία άκρη ευρίσκεται εις την Ελλάδα και η άλλη άκρη μας δίδει εδώ την πραγματικὴν αίσθησιν της ελληνικής ζωής».

Από την έκδοση του Spottswood, καθώς επίσης και από το αρχείο της εταιρείας Victor, το οποίο συμπεριλαμβάνεται στη βάση δεδομένων του University of Santa Barbara στο Διαδίκτυο, με τίτλο Discography of American Historical Recordings, ενημερωνόμαστε ότι την αμέσως επόμενη ημέρα της εκδήλωσης, στις 7 Μαΐου, μέλη της ορχήστρας ηχογράφησαν έξι έργα. Σε αυτές τις έξι ετικέτες, το όνομα «Πολιτάκια» τυπώνεται για πρώτη και για τελευταία φορά στην ιστορική δισκογραφία, πλάι στον όρο «Μανδολινάτα» (και όχι εστούδιαντίνα, όπως ήταν ο κανόνας στις ηχογραφήσεις της Σμύρνης, της Κωνσταντινούπολης και της Αθήνας). Στις ηχογραφήσεις ακούγονται μαντολίνα, κιθάρα, πιάνο και φωνές.

Στη Νέα Υόρκη

Μεταξύ της ημέρας που το πλοίο φτάνει στη Νέα Υόρκη και της αναχώρησης για το ταξίδι της επιστροφής, οι πρωταγωνιστές

μας έδωσαν συναυλία για τα πολυάριθμα μέλη της ελληνικής κοινότητας, το βράδυ της Δευτέρας 6 Μαΐου, στο Palm Garden. Στην εφημερίδα της ομογένειας «Εθνικός Κήρυξ», διαβάζουμε τα διαφημιστικά αυτής της εκδήλωσης, τα οποία ξεκινούν να δημοσιεύονται μέρες πριν από την άφιξη του Βύρων. Στις 8 Μαΐου, δύο ημέρες μετά το πολυδιαφημισμένο γεγονός, ένα εκτενές άρθρο του Δ. Χριστοφορίδη, στην ίδια εφημερίδα, πλέκει το εγκώμιο τόσο της ορχήστρας του Βύρων, όσο και των Ελλήνων καλλιτεχνών που εδρεύαν στην Αμερική και συμμετείχαν στην εν λόγω εκδήλωση.

«Η ζωή της Ελλάδος, όπως αναπαριστάται με τα τραγούδια της, τα αγροτικά και αστικά, τις καντάδες και τα μανδολίνα και τις κιθάρες, όπως τη διερχνέουσαν τα μέλη της Μανδολινάτας του "Βύρωνος", άρχισαν σαν ένας ονειρικός μπάτς από τα ακρογιάλια και τα βουνά της Ελλάδος, από τους δρόμους και τις ταβέρνες των πόλεων και των χωριών, από τους μαχαλάδες και τις γειτονιές, από την ατμόσφαιρα του βουνού και της θαλάσσης. Και ο μπάτς αυτός των μελωδιών και των αρμονιών της ελληνικής ζωής ταξιδεύει με τις απόκοσμες γοητείες του με το καράβι μας τον "Βύρωνα". Τι ευτυχής σύμπτωσης ταξιδιού ελληνικών μελωδιών με το καράβι που είναι φερώνυμο του εξημεντού της ευμορφιάς της ελληνικής! Και τα μανδολίνα και οι κιθάρες και οι τραγουδιστές μας φέρνουν, απ' ευθείας και χωρίς διακοπή, ολόκληρη την Ελλάδα μέσα στη Ν. Υόρκη. Η μανδολινάτα του «Βύρωνος» μπορεί να παραβληθεί με ένα ηλεκτροψυχικόν σύρμα, του οποίου η μία άκρη ευρίσκεται εις την Ελλάδα και η άλλη άκρη μας δίδει εδώ την πραγματικὴν αίσθησιν της ελληνικής ζωής».

Από την έκδοση του Spottswood, καθώς επίσης και από το αρχείο της εταιρείας Victor, το οποίο συμπεριλαμβάνεται στη βάση δεδομένων του University of Santa Barbara στο Διαδίκτυο, με τίτλο Discography of American Historical Recordings, ενημερωνόμαστε ότι την αμέσως επόμενη ημέρα της εκδήλωσης, στις 7 Μαΐου, μέλη της ορχήστρας ηχογράφησαν έξι έργα. Σε αυτές τις έξι ετικέτες, το όνομα «Πολιτάκια» τυπώνεται για πρώτη και για τελευταία φορά στην ιστορική δισκογραφία, πλάι στον όρο «Μανδολινάτα» (και όχι εστούδιαντίνα, όπως ήταν ο κανόνας στις ηχογραφήσεις της Σμύρνης, της Κωνσταντινούπολης και της Αθήνας). Στις ηχογραφήσεις ακούγονται μαντολίνα, κιθάρα, πιάνο και φωνές.

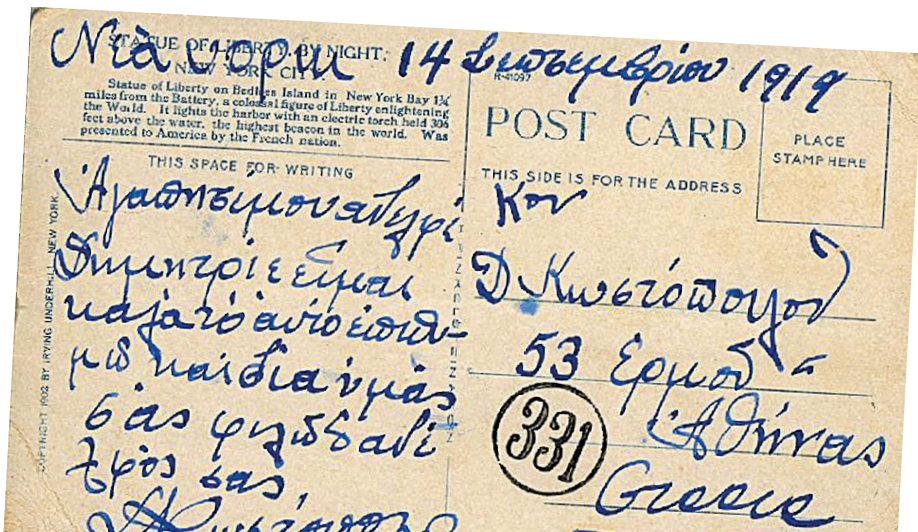
Μεταξύ της ημέρας που το πλοίο φτάνει στη Νέα Υόρκη και της αναχώρησης για το ταξίδι της επιστροφής, οι πρωταγωνιστές

ΜΙΑ ΣΕΙΡΑ ΜΕ ΜΥΘΟΥΣ, ΠΑΡΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

Πειραιά, έχοντας την ίδια ορχήστρα, εκτός του Σώσου Ιωαννίδη. Το πλοίο φτάνει στις 12/6 στη Νέα Υόρκη. Στις 26 του ίδιου μήνα ο Σπύρος Περιστέρης, χωρίς κάποιον από τα υπόλοιπα μέλη, ηχογραφεί δέκα ακόμη κομμάτια, εκ των οποίων τα δύο δεν κυκλοφόρησαν ποτέ. Στις ετικέτες αυτών των ηχογραφήσεων, για άγνωστους ακόμη λόγους, ο Περιστέρης δεν αναγράφει το επώνυμό του, αλλά επιλέγει το ψευδώνυμο «Γεωργιάδης». Αυτό δεν είναι κάτι ξένο για τον Περιστέρη, ο οποίος έχει χρησιμοποιήσει ακόμη ένα ψευδώνυμο στην Αθήνα, αυτό του «Μωραϊτή». Το τελευταίο αποτελεί το επώνυμο της συζύγου του και σκοπός της, ενδεχομένως, ήταν να αποδίδονται τα σχετικά πνευματικά δικαιώματα σε αυτήν. Σε αυτούς τους δίσκους, συνεργάζεται με τους, μόνιμους κατοίκους Αμερικής και Κωνσταντινουπολίτες στην καταγωγή, Τέ-το Δημητριάδη και Λουκιανό Καβαδία, οι οποίοι είναι ήδη καλά εδραιωμένοι εκεί με πλούσια δράση. Από τα κιτάπια της Victor

ενημερωνόμαστε πως τις ηχογραφήσεις αυτές διπύθνε ο Alfredo Cibelli. Πρόκειται για ναπολιτάνο μουσικό, ο οποίος στις αρχές του αιώνα μετανάστευσε και αυτός στην Αμερική, όπου απέκτησε εξέχοντα ρόλο στην ίδια εταιρεία. Η δραστηριότητα Ελλήνων μουσικών στην Αμερική υπήρξε (και είναι ακόμη) περισσότερο από σημαντική. Η δισκογραφία, και γενικότερα το έργο που άφησαν στη νέα τους πατρίδα, είναι πλούσια και εκτείνεται από αστικά λαϊκά τραγούδια μέχρι λόγια ευρωπαϊκά έργα. Η δραστηριότητα αυτή παραμένει στον μεγαλύτερο βαθμό της άγνωστη μέχρι και σήμερα, κάτι που καθιστά πολύ σοβαρή την ανάγκη για έρευνα.

Ο Νίκος Ορδουλίδης είναι μουσικολόγος, επιστημονικός συνεργάτης στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Εκτός άλλων έχει γράψει: «Η δισκογραφική καριέρα του Βασίλη Τσιτσάνη» (Ιανός, 2014), «Η εποχή του ρεμπέτικου: το λαϊκό πιάνο» (Πριγκιπέσσα, 2018). Από τις εκδ. Bloomsbury Academic έχει κυκλοφορήσει το «Musical nationalism, despotism and scholarly interventions in Greek popular music» (2021)

Η πίσω όψη της καρτ ποστάλ με το «Άγαλμα της Ελευθερίας» (στο εξώφυλλο των «Προσώπων»). «Επικρωματισμένη, με αρ 64 και κωδ. R-41097, σταχυδρόμητη, με μήνυμα στην ελληνική γλώσσα γραμμένο στη Νέα Υόρκη στις 14/09/1919 και παραλήπτη τον Δ. Κωστόπουλο στην Αθήνα. Ως δικαιούχος των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας (copyright 1902) αναγράφεται ο (φωτογράφος) Irving Underhill» (Εικονικό Μουσείο Αρχείου Κουνάδη)

Θέατρο Κολλεγίου Αθηνών

Η ΜΕΛΩΔΙΑ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

ΧΟΡΗΓΟΙ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΗΣ
MEGA TO BHMATA NEA in

viva.gr - artinfo.gr - 2109213310